

LÆSEOPLEVELSER OG LÆSEFORSTÅELSE I ET NABOSPROGSPERSPEKTIV

TORBEN SEBRO, LEKTOR, UC SJÆLLAND OG TOM STEFFENSEN, LEKTOR, UC SJÆLLAND OG PH.D.-STUD., RUC

Det er nok de færreste elever, som forbinder nabosprogsundervisningen i skolen med store læseoplevelser! Ikke desto mindre vil vi i denne artikel argumentere for, at der kan være et potentiale i arbejdet med nabosprog både i forbindelse med oplevelsen af nabolandenes sprog og litteratur, men også når eleverne i et netbaseret samarbejde skal formidle "deres egen" litteratur til elever i de andre skandinaviske lande. Vores overordnede pointe er, at arbejdet med det nordiske kan bidrage til elevernes metabevindsthed om deres egen læse- og litteraturforståelse.

Nabosprog – et perspektiv på danskundervisningen

Artiklens udgangspunkt er et større nordisk projekt, Grænseoverskridende Nordisk Undervisning (GNU), hvor lærere og elever har arbejdet med forskellige dele af modersmålsfagene dansk, norsk (bokmål) og svensk og afprøvet diverse synkrone og asynkrone samarbejdsformer¹. Denne artikel refererer specifikt til et undervisningsforløb om nordisk kortprosa, som er gennemført i et samarbejde mellem modersmålslærere fra Absalons Skole (DK)², Kjøberg Skole (NO) og Kapareskolan (SE).

I læreplanerne for modersmålsundervisningen i de tre skandinaviske lande fremgår det, at eleverne skal arbejde med nabosprogene. I denne sammenhæng vil vi især fremhæve den norske "Kunnskapsløftet", som har formuleringer, der svarer til de svenske og danske, hvad angår "mødet" med nabosprogene, men som endvidere taler om "tekster

som kan få ny og uventet betydning nettopp når kommunikasjonen får nye former og perspektivene utvides". Denne sidste formulering siger noget helt centralt i forhold til nabosprogsundervisningen, fordi den peger på, hvordan kommunikationsforhold og kontekst har afgørende betydning for den måde, man forstår og oplever sprog og tekster. I vores sammenhæng er det det skandinaviske perspektiv og den digitalt understøttede kommunikation, som måske kan føre til nye og uventede betydninger og dermed forhåbentlig også til nye og uventede læseoplevelser. Vi har således en forestilling om, at man med et netbaseret nabosprogspektiv på modersmålsundervisningen kan bidrage til udvikling af elevernes oplevelse og forståelse af sprog og litteratur.

I det følgende vil vi først forholde os generelt til nabosprogsundervisningen, hvorefter vi mere specifikt forholder os til ovennævnte undervisningsforløb med fokus på elevernes læse- og lytteforståelse samt deres konkrete læsninger af især en udvalgt svensk kortprosaetekst.

Nabosprog på nettet

I virkeligheden er netbaseret nabosprogsundervisning ikke nogen nyskabelse. Udveksling af breve, dokumenter og videofilm mellem venskabsklasser har længe været brugt til at styrke elevernes retoriske bevidsthed og motivation i arbejdet med norsk og svensk. Klassesamarbejdet kan netop være *den* meningsfulde ramme om et fagligt forløb, som gør klassens øvrige sprogarbejde funktionelt. På den måde bliver nabosprogsundervisningen ikke bare endnu et element i stoftrængslen, men en naturlig anledning til at sætte fokus på sproglige, kulturelle og kommunikative forhold (Linnér 2004).

Alligevel tilføjer internettet undervisningen nogle muligheder, som gør det meningsfuldt at tale om netbaseret klassesamarbejde som "en ny tilgang til nabosprogsundervisningen" (Henriksen 2011). Med sociale medier kan eleverne nemlig samarbejde, kommunikere og dele indhold på en langt smidigere måde end førhen. Især har chat, videokonferencer og kollaborative skriveprogrammer givet nye undervisnings- og læringsmuligheder. I fremmedsprogsgene er netbaseret samarbejde efterhånden blevet en helt almindelig praksis, og i en tid hvor fokus på "kommunikative kompetencer" langsomt erstattes af et fokus på "interkulturelle kommunikative kompetencer" (Byram 1997, Kramsch 2010), vil det være oplagt i samme ånd at tilføje danskundervisningen et grænseoverskridende element.³

Det især i forbindelse med lytteforståelsen, nabosprogene giver problemer, og det er en udfordring at skabe situationer i undervisningen, hvor eleverne oplever nødvendigheden af at kunne formidle deres eget sprog og forstå det talte nabosprog

De fleste dansklærere ved godt, at nabosprogsforståelse ikke er lige let for alle elever og rummer særlige udfordringer, som man må tage højde for, når undervisningen planlægges. Flere nyere forskningsresultater bekræfter denne fornemmelse.⁴ Sprogforståelsen mellem de skandinaviske lande ser ud til at være på retur, især mellem dansk og svensk. Og det er lytteforståelsen, der giver de største problemer (Lundin 2012, Delsing 2006). Omvendt peger andre såkaldt kvalitative studier på, at skandinaver forstår hinanden bedre i autentisk kommunikation, end når sprogforståelsen testes i kunstige omgivelser (jf. Børestam 1994). Sprogforståelsen er altså ikke bare et rent strukturelt fænomen, der er givet med sproglige ligheder og forskelle, men måske snarere en funktion af kontakthypigheden, deltagernes samlede sproglige ressourcer og engagementet i det kommunikative samarbejde. Netop fordi kontakt og oplevelsen af et "fælles vi" synes at være en forudsætning for, at unge også i fremtiden ønsker at kommunikere på nabosprog (Kristiansen 2006), er klassesamarbejdet vigtigt.

Oplæsning som formidling af oplevelse og fortolkning

I det følgende går vi tættere på undervisningsforløbet om nordisk kortprosa. Helt overordnet bestod forløbet af såvel tekstarbejde lokalt i hhv. Norge, Sverige og Danmark som udveksling af oplæsninger og analyser over nettet. Afslutningsvis gav eleverne respons på hinandens analyser og fortolkninger, og de skulle selv skrive kortprosattekster. Forløbets tekstmateriale var sammensat af to kortprosattekster fra hvert deltagende land, bl.a. "Lærestreg" og "Pligt" af Bent Haller (som dette afsnit refererer til), "Den första kärleken" af Tage Danielson og "Kysning" af Ragnar Hovland.

Som nævnt ovenfor er det især i forbindelse med lytteforståelsen, nabosprogene giver problemer, og det er en udfordring at skabe situationer i undervisningen, hvor eleverne oplever nødvendigheden af at kunne formidle deres eget sprog og forstå det talte nabosprog. Det synkrone samarbejde over grænserne, fx via Skype, giver visse muligheder, men også mange problemer af både teknisk og kommunikativ art. I det konkrete forløb arbejdede eleverne derfor med oplæsninger, som blev optaget og gjort tilgængelige for de andre deltagende klasser i en fælles wiki. Vi har i andre sammenhænge erfaret, hvor svært det kan være at skabe faglig kvalitet (og interesse hos eleverne) i arbejdet med mundtlighed. I dette forløb gik eleverne imidlertid til opgaven med stort engagement. Forsøget på at skabe en mere autentisk kommunikationssituation, hvor modtagerne reelt skulle bruge oplæsningen i deres forståelsesarbejde, så således ud til at have både faglig og motivationsmæssig værdi. Det er oplagt, at det i arbejdet med de forskellige mundtlige udtrykslementer som fx tempo, styrke, tryk og artikulation har en betydning, at modtagerne er norske og svenske elever i stedet for – som i den "almindelige" undervisning – blot de danske kammerater og den danske lærer. Eleverne har jo netop selv erfaret, hvor svært det er at forstå nabosproget, hvis der tales for lavt og for hurtigt, eller hvis artikulationen er for dårlig. Oplæsningen får på den måde en afgørende kommunikativ værdi, og den støtter eleverne i deres analyse- og fortolkningsarbejde.

Det var interessant at observere de danske elevers arbejde med oplæsning og formidling af de to tekster "Lærestreg" og "Pligt" af Bent Haller. Som man ofte oplever det i forbindelse med oplæsning, var der stort fokus i undervisningen på tempo og styrke. Det er naturligt, eftersom en del elever oplever, at det er svært at tage oplæserrollen på sig og indtage rummet. Efterhånden som eleverne øvede sig på de små tekststykker, blev

det dog også tydeligt, at oplæsningen bidrog til deres tekstforståelse. Måske i første omgang blot som en kropslig fornemmelse. Et eksempel kunne være forståelsen af fortællerpositionen, som har central betydning i de to danske tekster. I "Lærestreg" er hovedpersonen vidne til et overgreb, og forståelsen af hans rolle og ansvar er væsentlig. I "Pligt" handler det om et skilsmissebarns oplevelse af weekenderne med sin far, og igen er fortælleren og synsvinklen vigtig. Når de to tekster læses op, har det derfor stor betydning, hvordan trykket placeres på især pronominer og sætningsadverbialer. Lige netop dette forhold blev også tydeligt i elevernes oplæsninger. Den første sætning i "Lærestreg" lyder: "Han synes ikke rigtig, han havde gjort noget forkert".

Den personale fortællers rolle bliver mere eller mindre tydelig med eller uden tryk på hhv. helsætningens adverbialled "ikke rigtig" og ledsætningens "han". Og på samme måde er det i "Pligt" væsentligt fx at overveje trykkene på pronominerne i sætningen: "Han ønskede, at hun somme tider ville foreslå, hvad de skulle lave". Selv om eleverne altså ikke nødvendigvis er sig fuldt bevidst om, hvad de gør i oplæsningen, får læreren mulighed for at sætte fokus på, hvordan forståelsen af en tekst afhænger af formidlingen – altså på samspillet mellem form og indhold.

Ser man oplæsningsarbejdet i relation til nabo-sprogsforståelsen, vil eksempler som ovenstående

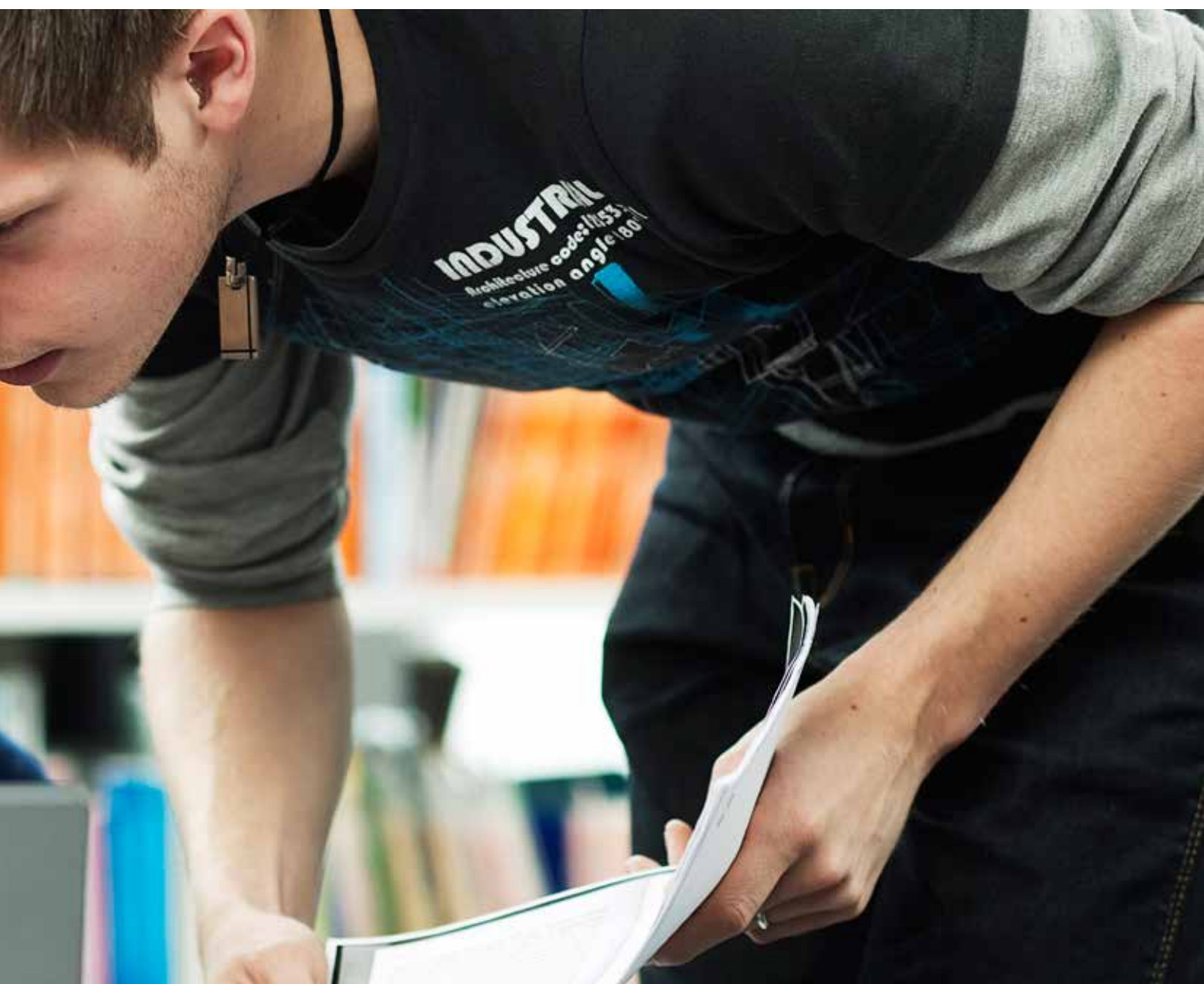
kunne give anledning til også at sammenligne de nordiske sprogs mundtlige udtryk og altså ikke blot det skriftlige. Er der som udgangspunkt forskel på sprogenes tempo, tryk, melodi mv., eller er det kun et spørgsmål om, hvordan den konkrete sprogbruger forvalter sit sprog?

Læseforståelsen udfordres

I forlængelse af oplæsningsøvelserne skulle eleverne analysere og fortolke forløbets tekster. Her fokuserer vi på de danske elevers arbejde med den ene af de svenske tekster, "Den första kärleken" af Tage Danielsson.

De fleste af forløbets tekster har mange klassiske kortprosatræk. De er forholdsvis korte (under én side), præget af et minimalistisk sprog, scenisk fremstilling og tomme pladser. I flere af teksterne er eksempelvis hovedpersonernes alder en central tom plads, og netop de mulige udfyldninger af denne plads bliver da også et gennemgående tema i elevernes fortolkningsdiskussioner på nettet. Teksterne spiller på muligheden for både konkrete og symbolske læsninger af samme elementer på handlingsplanet, og i flere af dem leges med læserens genreforventninger.

"Den första kärleken", som nok ikke er så kendt af danske lærere, handler kort fortalt om to ældre men-

neskers på én gang passionerede og svære kærlighed. Titlen skaber imidlertid en klar forventning hos eleverne om, at de nu skal læse om en ungdomsforelskelse. Denne forventning bekræftes i de første linjer: "Det var en aften i maj. De satt på en undanskynd bänk i parken. Det var i jasminernes tid. Våren vidgade deras hjärtan". Alle tekstens spor: titlen, foråret, jasminerne og den halvsjulte bänk, skaber en forventning om, at hovedpersonerne er ganske unge. Denne læsning bekræftes og tilspidses i det følgende replikskifte, der åbenbarer tekstens konflikt. Han siger: "Jeg vill vara hos dej i natt", hvortil hun svarer: "Du får inte bli så där igen. Du ved att jag måste vara hemma klockan tio". En række spørgsmål melder sig hos læseren: Hvorfor kan de ikke være sammen? Er de for unge? Har hun strenge forældre? Først i sidste linje bliver det helt klart, at det ikke er sine forældre, hun skal hjem til: "Hand i hand gick de ut ur parken och bort mot ålderdomshemmet". Vi har altså en tekst, som i elevernes perspektiv er mærkelig på to måder: Den er skrevet på svensk, og så narrer den læseren til at leve sig helt ind i ældre menneskers følelsesliv.

I analysearbejdet viser teksten sig at være lidt af en udfordring for de danske elever. En gruppe på fire elever går i gang med at lytte til den svenske oplæsning, mens de følger med i teksten. De svenske elever læser på skift, hurtigt og med meget varierende lydstyrke, men eleverne lytter opmærksomt. Efter oplæsningen bemærker pigen: "Jeg forstod lidt, men ikke så meget". Læreren samler nu klassen til midtvejsevaluering ved klassens Smart Board. Herefter går grupperne i gang med at nærlæse den svenske tekst. Mange grupper veksler mellem kontekstbaseret gættelæsning af ukendte ord som fx "undanskynd" og brug af Google Translate. For nogle elever er det tydeligvis rigtig svært, mens andre bliver optagede af "at knække koden". En gruppe arbejder dybt engageret med linje-til-linje oversættelse – også efter klokken har ringet! Efter pausen samles klassen igen og lytter til den svenske oplæsning på Smart Boardet, hvor lyden er optimal. Mange elever ser ud til at have forstået den overordnede sammenhæng og undrer sig over teksten. En elev kommenterer: "Den kan jeg ikke lide. Man tror først, at det er nogen på vores alder"!

Fortolkninger krydser grænser

Herefter går eleverne i gang med at løse opgaver til de svenske og norske tekster i grupper. Opgaverne er formuleret på hhv. norsk og svensk af "makkerklassernes" lærere. En gruppe arbejder med "Den första kärleken". Det overordnede indtryk er, at eleverne

har forstået tekstens centrale dele, og de viser også, at de eksplicit kan overveje argumenter for og imod forskellige fortolkningsmuligheder i en tekst. Til en begyndelse mener eleverne, at tekstens hovedpersoner "er to gamle mennesker, som er gift, og som er endt på det samme plejehjem", men de ender med at hælde til, at det også kan "være to gamle mennesker, som begge har mistet deres partner, og som søger trøst hos hinanden". På det mere abstrakte niveau konkluderer de, at teksten drejer sig om, at "kærlighed findes mellem alle og ikke kun mellem partnere, som har kendt hinanden i lang tid". Den svenske gruppe har generelt ros til den danske gruppes besvarelser, men er ikke helt enig i fortolkningen: "Vi svarade att man kan älska någon vad som än händer, medan den danska gruppen skrev att kärleken varar för evigt". Også de svenske elevers læsninger af "Lærestreg" giver anledning til diskussion. Kommentarerne fra de danske elever handler især om fortællerpositionen og hovedpersonens motiver. De opdager imidlertid også, at mange af de norske elevers læsninger ligger ret tæt på deres egne: "I har været gode til at ramme ca. det samme, som vi troede. Det var sjovt", og "vi synes, at det er godt, at I har tænkt meget over teksten, og at I ikke bare har svaret det indlysende".

I dette forløb, hvor eleverne udvekslede og reflekterede over deres læsninger med andre klasser, blev det tydeligt for mange af eleverne, at litterære tekster kan læses på flere forskellige niveauer, og at man må kunne argumentere for sin egen opfattelse. I den forstand blev nabo-sprogsundervisningen en anledning for eleverne til at reflektere over, hvad det i det hele taget vil sige at læse og fortolke litteratur

Det er naturligvis svært på baggrund af disse nedslag at afgøre, om de danske og svenske elevers divergerende fortolkninger skyldes sproglige vanskeligheder, forskellige traditioner i litteraturarbejdet eller helt andre faktorer. Det er heller ikke vores ærinde at pege på nogle tolkninger som bedre end andre. Pointen ligger for os at se på et andet niveau. I den almindelige klasesamtale om litteratur kan elevernes læsninger være svære at fastholde, fordi dialogen mellem lærer og elever umærkeligt vil nærme forskellige forståelser til

hinanden. I dette forløb, hvor eleverne udvekslede og reflekterede over deres læsninger med andre klasser, blev det tydeligt for mange af eleverne, at litterære tekster kan læses på flere forskellige niveauer, og at man må kunne argumentere for sin egen opfattelse. I den forstand blev nabosprogsundervisningen en anledning for eleverne til at reflektere over, hvad det i det hele taget vil sige at læse og fortolke litteratur.

Elevernes evaluering

Fælles for de danske og svenske elever er, at de har haft lettest ved det norske. Når det kommer til forståelsen af svensk, er de danske elever mere forbeholdne. Selvom de oplever at have gjort fremskridt, er svensk stadig svært. Det er særlig interessant, at eleverne er blevet opmærksomme på, at der er stor forskel på lytte- og læseforståelsen. En dansk elev skriver: "Jeg er sikker på, at vi er blevet bedre til at forstå det på skrift, men jeg er ikke sikker på, om vi er blevet bedre til at forstå, når de taler deres eget sprog".

De svenske elever har også en oplevelse af at være blevet "bättre på att förstå skreven danska och norska". Også her skelner eleverne mellem lytte- og læseforståelse. Et interessant fællestræk er, at eleverne i alle tre lande efterlyser mere arbejde med det mundtlige sprog, som de finder særlig udfordrende. Den svenske lærer opsummerer således: "Samtidig tycker eleverna att det fortfarande är svårt att förstå talad norska och danska. Detta önskar de bli bättre på".

Referencer

Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Multilingual Matters.

Börestam, U.U. (1994). *Skandinav samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*. Uppsala Universitet.

Delsing, L.O. (2006). "Nordisk språkförståelse idag". I: L. Madsen (red.).

Delsing, L.O. & Lundin, K.L. (2005). *Håller språket ihop Norden?*! TemaNord, 2005.

Henriksen, T. (2011). "En ny tilgang til nabosprogsundervisningen". I: *Sprog i Norden 2011. Nabosprogsundervisning og nordisk sprogrøgt*.

Hjarvad, S. (2003). "Globaliseringen af sproget". Lokaliseret d. 15.5.2013 på <http://www.nordicom.gu.se/>

[common/publ_pdf/134_075-098.pdf](http://www.nordicom.gu.se/common/publ_pdf/134_075-098.pdf)

Linnér, M. (2004). "Lust att lära – även grannspråk". I: *Sprogforum*, nr. 29.

Lundin, K. (2012): "Nogra ord om språkförståelse i Skandinavien". I: *Dansk noter*, nr. 1.

Kramsch, C. (2010). "The symbolic dimensions of the intercultural". I: *The Language Teacher*, no. 44.

Madsen, L. (red.) (2004). *Nabosprogsdidaktik*. København: Dansk lærerforeningens forlag.

Kristiansen, T. (2006). "Udtalevariation og standardisering i Skandinavien: historisk overblik og forklaringsmodeller". I: L. Madsen (red.).

Thije, J.D. & Zeevaert, L. (2007). *Receptive Multilingualism*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

-
- 1 GNU-projektets formål er at udvikle nye faglige, fagdidaktiske og pædagogiske tilgange til grænseoverskridende nordisk undervisning inden for fire af skolens fag. Vi har i samarbejde med en række skoleklasser, lærere og læreruddannere fra Danmark, Sverige og Norge deltaget i den del, der handler om modersmålsundervisning. Se: <http://projektgnu.wordpress.com/>.
 - 2 De to danske lærere Lene Nordenhof og Esengül Erbas har bidraget med værdifulde kommentarer til artiklen.
 - 3 I efteråret 2013 åbner en ny internetportal for nordisk klasesamarbejde, www.nordeniskolen.org, der er udviklet med sprogpilot Thomas Henriksen som projektleder.
 - 4 Der findes en række både kvantitative og kvalitative undersøgelser af nordisk sprogforståelse fra de seneste ca. 50 år. Se Lundin 2012 for en kortfattet introduktion og Thije, J.D. & Zeevaert L. (2007) for en mere dybdegående diskussion og kritisk gennemgang af forskningen.